

Folkuniversitet Stiftelsen Kursverksamheten vid
Lunds Universitet
jhg@folkuniversitetet.se

2019-03-08
Dnr 400-2017:10213

Beslut

efter kvalitetsgranskning av betygssättning på
högskoleförberedande program vid
Johannes Hedberggymnasiet i Helsingborgs
kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av betygssättning på högskoleförberedande program. Syftet är att granska kvaliteten i betygssättningsprocessen med fokus på lärarnas arbete. Kvaliteten bedöms utifrån i vilken utsträckning lärarna gör en allsidig bedömning av elevernas kunskaper, baserat på ett brett och varierat underlag.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning fångar läraren ett brett och varierat underlag som grund för betygssättning av elevens kunskaper?
2. I vilken utsträckning gör läraren en allsidig utvärdering av elevens kunskaper vid betygssättning?

För att besvara frågeställningarna granskas betygssättningen i svenska på högskoleförberedande program, med särskild inriktning på Svenska 3. Granskningen berör 29 skolenheter med såväl enskilda som kommunala huvudmän. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Johannes Hedberggymnasiet i Helsingborgs kommun med Folkuniversitet Stiftelsen Kursverksamheten vid Lunds Universitet som huvudman ingår i denna granskning. Skolinspektionen besökte Johannes Hedberggymnasiet den 18 december 2018. Besöket genomfördes av Stefanie Luthman och Roger Thuring. Skolinspektionen har tagit del av dokumentation från skolan och genomfört intervjuer med elever, tre svensklärare samt med rektorn och biträdande rektorn.

Johannes Hedberggymnasiet har cirka 305 elever. Enligt inkomna uppgifter från skolans rektor undervisar tre lärare i Svenska 3 innevarande läsår, varav samtliga är legitimerade och behöriga att undervisa i svenska i aktuella kurser. Under läsåret 2017-2018 hade fyra lärare ansvar för betygssättningen i Svenska 3.

I detta beslut gör Skolinspektionen en samlad bedömning av det granskade området utifrån de övergripande frågeställningarna.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna samlar bedömningsunderlag som ger en bred och varierad bild av alla elevers kunskaper i förhållande till syfte, centralt innehåll, kunskapskrav och den undervisning som bedrivits.

Lärarnas planering täcker centralt innehåll i Svenska 3 både avseende undervisning och bedömningstillfällen

Granskningen visar att lärarna utgår ifrån ämnets syfte och kursens centrala innehåll i sin planering av undervisning och bedömningstillfällen. Till exempel uppger lärarna att de vid planeringen av kursen säkerställer att skriftliga och muntliga moment kommer med och att eleverna arbetar med argumentation, litteratur och språkhistoria. Planeringen stäms också av mot innehållet i kursens kunskapskrav. En lärare uppger i intervjun att hen i sina tidigare kursplaneringar har utgått mer från kunskapskraven än de andra delarna av

läroplanen, men att hen med anledning av Skolverkets nya allmänna råd¹ har börjat reflektera kring hur hen kan lägga upp kursen så allt kommer med utan att det blir en "mekanisk avprickningslista". Det framkommer vidare av lärarintervjuerna att lärare planerar kursens innehåll utifrån demokrati- och kulturuppdraget där eleverna får möjlighet att läsa skönlitteratur från olika delar av världen och kulturer. Detta för att eleverna ska kunna utvecklas som goda samhällsmedborgare och för att de ska kunna reflektera kring det egna jaget, uppger en lärare.

Lärarna samlar in ett brett och varierat bedömningsunderlag

Granskningen visar att lärarna genomför bedömningstillfällen som ger ett brett och varierat underlag för bedömning av elevernas kunskaper. Vad gäller bedömningsunderlagens bredd framgår av inskickad dokumentation och intervjuerna med lärare och elever att det genomförs cirka sex till åtta olika examinerande uppgifter under kursens gång. Gemensamt för de båda programmen är att eleverna skriver essä och pm, har muntliga redovisningar, håller argumenterande tal, arbetar med talanalys och genomför det nationella provet. Beroende på programmet skriver eleverna även en Wikipedia-artikel, spelar in podcasts om skönlitteratur, skriver ett språkhistorieprov eller gör en film inom språkhistoria. Lärarna uppger att de testar elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven i genomsnitt två gånger, men att skrivandet kan testas upp till fyra gånger som till exempel i essän, pm, nationella provet och genom skriftlig elevrespons. Även eleverna uttrycker att de får minst två tillfällen att visa vad de kan. Däremot testas språkhistoria och retorikanalys enligt lärarna bara en gång. Vad gäller bedömningsunderlagens variation framkommer av inskickad dokumentation och lärar- och elevintervjuerna att eleverna arbetar med olika muntliga redovisningar och skriftliga uppgifter. Till exempel beskriver lärarna att det görs skriftliga prov, inlämningsuppgifter, filmer, enskilda tal, salsskrivningar, klassrumsdiskussioner, dikt- och filmanalys samt nationella prov. Eleverna bekräftar i intervjun att lärarna varierar uppgifterna och att de får möjlighet att visa sina kunskaper på olika sätt. Av lärarintervjuerna framgår att de formella muntliga uppgifterna kompletteras med informella bedömningstillfällen, exempelvis när eleverna övar på poddinspelningen, reflekterar kring besökta utställningar och teaterföreställningar eller när de diskuterar i smågrupper och bikupor. Lärarna uppger att de försöker skapa uppgifter som kan användas för att testa flera delar av kunskapskraven samtidigt som exempelvis den litterära fördjupningen, som enligt eleverna testade fem olika delar av kunskapskraven. Det görs också i samarbete med andra ämnen, till exempel när eleverna i historia skriver en pm om historiebruk där elevernas visade kunskaper delvis utvärderas mot kunskapskraven i Svenska 3.

Lärarna samlar in elevernas prestationer och sina bedömningar under kursens gång

Granskningen visar att lärarna kontinuerligt samlar in elevernas skriftliga prestationer samt sina bedömningar av elevernas visade kunskaper. Till exempel framkommer av intervjuerna med lärarna att de samlar in elevernas texter och självskattningar samt skriver anteckningar i loggbok. Några lärare sparar elevarbeten, kommentarer och bedömningar digitalt medan andra lärare samlar allt underlag i dokumentmappar. Däremot sammanställer samtliga lärare elevernas visade kunskaper i en kursmatris som ligger på skolans digitala plattform. Kursmatrisen fylls i kontinuerligt där lärarna färgmarkerar efter varje genomförd uppgift var eleverna befinner sig kunskapsmässigt i förhållande till kunskapskraven. Lärarna berättar vidare att de bryter ner kursmatrisen i

¹ Skolverket (2018). *Betyg och betygssättning*. Skolverkets allmänna råd.

mindre bitar för enskilda uppgifter och att de använder dessa uppgiftsmatriser för att bedöma elevernas kunskaper och för att dokumentera sina bedömningar.

Lärarna utvärderar bedömningsunderlagen kontinuerligt

Granskningen visar att lärarna utvärderar och vid behov reviderar sina bedömnings-tillfällen så att de blir mer ändamålsenliga. Till exempel framkommer av lärarintervjuerna att lärarna efter varje avslutat moment skriver ner kommentarer för att kunna anpassa undervisningen för nästa läsår. Lärarna uppger också att de gör detaljusteringar under kursens gång. Det framkommer vidare att lärarna tillsammans med eleverna utvärderar kursen. En lärare berättar att hen har börjat ifrågasätta essä-uppgiften som har använts länge på skolan och som hen tycker är för svår för eleverna. Vidare berättar läraren att antal uppgifter växlar ständigt från år till år och att hen just nu försöker minska elevernas stress och lärares arbetsbörda genom att ha färre examinationer och att delar av kunskapskravet testas färre gånger.

Skolinspektionen bedömer att lärarna gör en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven.

Lärarna har former för att få god överblick över samtliga underlag för betygssättning och värderar bedömningsunderlagens giltighet och tillförlitlighet

Granskningen visar att lärarna sammanställer bedömningsunderlagen inför betygssättningen på ett sätt som är ändamålsenligt för en allsidig bedömning av elevernas kunskaper. Det framkommer av lärarintervjuerna att sammanställningen omfattar en övergripande kursmatris, uppgiftsmatriser, lärarnas analoga och digitala anteckningar samt elevernas arbeten. Granskningen visar också att lärarna inför betygssättningen gör en värdering av bedömningsunderlagens giltighet och tillförlitlighet. Vad gäller bedömningsunderlagens giltighet framkommer av lärarintervjuerna att lärare viktar de moment tyngre som lärarna har lagt mer tid på i undervisningen. Till exempel tar lärarna särskild hänsyn till de uppgifterna som ingår i den litterära fördjupningen eftersom detta arbetsområde utgör en stor del av kursen. Dessutom uppger lärarna att nationella provet väger tungt vid betygssättningen, medan språkhistoria väger lättare. Vad gäller bedömningsunderlagens tillförlitlighet framkommer av intervjuerna med lärarna att de viktar de uppgifterna tyngre där eleverna har fått mer tid på sig att visa sina kunskaper. Till exempel berättar lärarna att den litterära fördjupningen avgör mycket av betyget eftersom den ger eleverna möjlighet att processa under hela hösten i en stor uppgift.

Lärarna grundar sitt beslut om betyget på en helhetsbedömning av elevernas kunskaper

Granskningen visar att lärarna vid betygssättningen gör en helhetsbedömning av elevernas kunskaper. Lärarna uppger i intervjuerna att de går igenom sina bedömningar som finns dokumenterade i kursmatrisen och uppgiftsmatriserna, tittar på anteckningar från formella och informella bedömningssituationer, ibland går tillbaka till elevernas logg och läser om elevernas inlämningar samt lärarnas kommentarer på elevarbetena. En lärare beskriver att hen vid betygssättningen börjar med kursmatrisen där hen först sorterar undan de "enkla fallen", till exempel elever som har visat en stabil kunskapsprofil på en viss betygsnivå och där resultatet på det nationella provet och lärarens generella bild av eleven stämmer överens med betygsnivån. Därefter sätter läraren betyg i de "knivigare fall", till exempel när det gäller mellanbetygen D och B. Lärarna uppger att de vid behov breddar sina underlag genom att ta hänsyn till prestationer som elever har visat i andra sammanhang. Till exempel berättar en lärare att hen någon gång gick in i ett prov som egentligen inte testade språket, men som hen kunde använda som underlag när det vanliga materialet inte räckte till. Ett annat exempel som lyfts av lärarna är att de

ibland även tittar på elevers gymnasiearbete för att skaffa sig extra trygghet i betygssättningen. Det framkommer också av lärar- och elevintervjuerna att eleverna får möjlighet att komplettera med extrauppgifter i slutet av läsåret om det är mindre delar av kunskapskravet som saknas för att en elev ska få ett visst betyg, särskilt när den delen bara har testats en gång. Enligt lärarna genomförs matrissamtal med eleverna i mitten av kursen där lärarna identifierar vilka delar av kunskapskravet som eventuellt behöver testas igen.

Lärare arbetar för att alla elever bedöms på samma grunder

Granskningen visar att lärare vid skolenheten arbetar för att säkerställa att betygen baseras på elevernas kunskaper och att ovidkommande faktorer inte vägs in. Det framkommer till exempel av lärarintervjuerna att lärare anonymiserar examinationsuppgifter, inklusive nationella provet, i syfte att sträva efter likvärdigheten i bedömningen. Eleverna uppger i intervjun att de uppskattar anonym rättning då den minskar risken att vissa elever favoriseras vid bedömningen. Dessutom bedömer inte lärarna vid nationella provet sina egna elever, vilket framkommer av rektorsintervjun. Eleverna beskriver att de inte upplever att andra faktorer än deras visade kunskaper, som exempelvis kön, påverkar betygssättningen.

Skolinspektionen bedömer att lärarna samarbetar inom svenskämnet för att utveckla en samsyn kring bedömning och betygssättning.

Lärarna har diskussioner kring planering av kursens upplägg och tolkning av styrdokument

Av lärarintervjuerna framkommer att lärarna samarbetar kring planeringen av kursen Svenska 3. Till exempel berättar lärarna att de inom programmen gör en gemensam grovplanering av kursen och att de brukar diskutera kursens upplägg utifrån utvärderingar som görs efter varje avslutat läsår. Vidare bestämmer lärarna inom programmen tillsammans vilka delar av kunskapskraven som ska testas vid de olika bedömningstillfällena. Lärarna säger att de inte delar kursens grovplanering över programgränserna, men att det kan hända att de byter ut idéer kring kursupplägg samt undervisningsmaterial och uppgifter. Vidare framgår av intervjuerna med lärarna att de har diskuterat frågan om de ska konkretisera bedömningsmatriserna eller inte. Av rektorsintervjun framkommer att lärarna i år var fjärde vecka arbetar med frågor som rör betyg och bedömning och att lärarna vid senaste tillfället har diskuterat skrivelserna i de nya allmänna råden².

Lärarna sambedömer genom att ha diskussioner om tolkning av enskilda elevprestationer

Det framkommer av rektors- och lärarintervjuerna att lärarna sambedömer det nationella provet. Till exempel berättar lärarna att de har en konferens kring nationella provet där lärarna som undervisar i samma program diskuterar svårbedömda fall. Dessutom sambedömer lärarna varje år nationella provet med lärare från andra skolor i kommunen, vilket framkommer av rektors- och lärarintervjuerna. Lärarna sambedömer även andra elevarbeten än nationella provet. Till exempel berättar en lärare att hen sambedömer med en kollega genom att läsa underlag om samma elev. Det framkommer också av lärarintervjuerna exempel på att lärare sambedömer inför betygssättningen och där sambedömningen i vissa fall leder till en omprövning av betyget.

² Skolverket (2018). *Betyg och betygssättning*. Skolverkets allmänna råd.

Lärarna analyserar avvikelserna mellan kursbetyg och nationella provet

Det framgår av inskickad dokumentation och rektorsintervjun att det finns en nedskriven betygs- och bedömningspolicy på skolan som föreskriver att lärare efter varje kurs ska analysera betygsutfallet och jämföra med nationella provet. Enligt policyn ska lärare vid terminens slut göra en sammanställning av betygen och lämna analysen till rektorn. Rektorn berättar att policyn upprättades i samband med införandet av den nuvarande läroplanen för gymnasieskolan³ och att den har fortsatt betydelse. Lärarna bekräftar i intervjuerna att de innan sommarlovet inom sina program brukar titta på skillnader mellan slutbetyg och resultat på nationella provet. Både rektor och lärarna berättar att en sådan analys inte gjordes år 2018, vilket enligt rektorn kan beror på att en lärare som har ett särskilt ansvar för detta var sjukskriven under denna period.

Sammanfattningsvis har Skolinspektionens granskning inte visat annat än att det granskade området fungerar väl. Därmed avslutas kvalitetsgranskningen.

I ärendets slutliga handläggning har utredare Roger Thuring och projektledare Karin Lindqvist deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

X Gabriel Brandström

Beslutsfattare

Signerat av: Gabriel Brandström

X Stefanie Luthman

Föredragande

Signerat av: Stefanie Luthman

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/betygssattning-pa-hogskoleforberedande-gymnasieprogram--fokus-pa-svenska/>

³ Förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.

Bilaga: Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

3 kap. 16 § 1-2 st.

Beslut om betyg

Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas.

Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska betyget beslutas av den legitimerade läraren under förutsättning att han eller hon är behörig att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska betyget beslutas av rektorn.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

8 kap. 2 §

Kunskapskrav ska finnas för betygen A-E.

Kraven för betygen A, C och E ska precisera vilka kunskaper som krävs för respektive betyg. Kunskapskravet för betyget D innebär att kraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Kravet för betyget B innebär att även kraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda.

8 kap. 3 §

Syftet med nationella prov är att stödja betygssättningen.

8 kap. 3 a §

Nationella prov ska användas i de kurser som anges i 3 b §.

När nationella prov används ska eleverna delta i alla delar av proven. Rektorn får besluta att en elev inte behöver delta i ett nationellt prov eller i någon eller några delar av ett sådant prov, om det finns särskilda skäl.

8 kap. 3 b §

Nationella prov ska användas i den högsta avslutande kursen på programmet och, i förekommande fall, inriktningen, i ämnena engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk med undantag för kursen svenska 2 eller svenska som andraspråk 2.

Proven ska vara uppdelade i delprov som genomförs på vissa dagar eller under vissa perioder.

2011 års läroplan för gymnasieskolan, Lgy 11, (SKOLFS 2011:144)

Lgy 11, 1. Skolans värdegrund och uppgifter, Kunskaper och lärande

"Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former - såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet - som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen."

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Kunskaper

I avsnittet uppställs ett antal riktlinjer och för läraren gäller att denne bl.a. ska

- se till att undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv,
- samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen,
- i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning, och

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.5 Bedömning och betyg

I detta kapitel anges bland annat riktlinjer för läraren, exempelvis ska läraren redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättning sker. Vidare anges att läraren vid betygssättningen ska

- utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs,
- beakta även sådana kunskaper som en elev har tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella undervisningen, och
- utifrån de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs allsidigt utvärdera varje elevs kunskaper.

Prop. 2009/10:165 *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*

"Betygssättning är beslut som typiskt sett har rättsverkan för eleven. Betygen kan ha en avgörande betydelse för elevens framtid, eftersom de har en direkt koppling till urvals- och behörighetsbestämmelser. Betygssättningen innebär därmed myndighetsutövning. Det är av stor vikt att elever ska känna att de har fått visa sina kunskaper och blivit rättvist bedömda. Att betygen måste vara rättvisa och likvärdiga är därför en självklarhet." (s.297)

"Betyg och bedömning är starkt förknippade med varandra. Bedömning behöver ständigt göras för att utvärdera hur lärandet sker mot uppställda mål och kunskapskrav. Den kunskapssyn som kommer till uttryck i läroplaner och andra styrdokument utgår ifrån att det sker en bedömning som grundar sig på observationer, samtal, elevarbeten, projekt- och grupparbeten samt enskilda uppgifter. Bedömningen syftar till att identifiera elevens kunskaper för att beskriva starka och svaga sidor och ge ett bra underlag för att planera elevens fortsatta utveckling. Betygen ska visa i vilken utsträckning eleven har uppnått de nationellt uppställda kunskapskraven och även visa kvaliteten i kunskaperna. Nationella ämnesprov och andra prov är därvid en del av bedömningsunderlaget." (s.298)